

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алферов Ю.С. Система педагогического образования в Англии: Автореф.дисс. канд. пед. наук. – Москва, 1965. – 21 С.
2. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності. – Київ: “Вища школа”, 1997. – 180 С.
3. Modern Languages: Secondary PGCE. – Course Booklet 1997/1998. – University College of St.Martin.
4. PGCE Modern Foreign Languages (Secondary) 2000/2001. – Edge Hill School of Education. – 49 P.

УДК 37.016:34

**РОЛЬ СУЧАСНИХ ПІДРУЧНИКІВ З ПРАВОВИЗНАВЧИХ
ДИСЦИПЛІН У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ
ЮРИСТІВ**

Маньгора В.В.

*Інститут політології та права
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова*

У статті визначено місце і роль сучасних підручників із правознавчих дисциплін у фаховій підготовці юристів. Визначено шляхи вдосконалення сучасних підручників з правознавчих дисциплін для ВНЗ.

Ключові слова: підручники з правознавчих дисциплін, шляхи вдосконалення сучасних підручників із правознавчих дисциплін для ВНЗ, підготовка юристів.

РОЛЬ СОВРЕМЕННЫХ УЧЕБНИКОВ ПО ПРАВОВЫМ ДИСЦИПЛИНАМ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ЮРИСТОВ

Маньгора В.В.

В статье определено место и роль современных учебников по правовым дисциплинам в профессиональной подготовке юристов. Определены пути совершенствования современных учебников по правовым дисциплинам для вузов.

Ключевые слова: учебники по правовым дисциплинам, книги в юридической тематике, пути совершенствования современных учебников по правовым дисциплинам для вузов, подготовка юристов.

THE ROLE OF MODERN BOOKS IN LEGAL SUBJECTS IN PROFESSIONAL TEACHING OF LAWYERS

Mangora V.V.

The article defines the place and the role of modern books in legal subjects in professional teaching of lawyers. The ways of improvement of modern books in legal subjects for HEI are defined.

Key words: books in legal subjects, the ways of improvement of modern books in legal subjects for HEI, teaching of lawyers.

Постановка проблеми. Важливе значення для виконання завдань навчально-виховного процесу під час фахової підготовки майбутніх юристів відіграють підручники з правознавчих дисциплін. Вони є основним джерелом інформації, за допомогою якого відбувається формування професійних компетенцій майбутніх юристів. Сучасні підручники з правознавчих дисциплін є відображенням досягнень юридичної науки, практики, методики викладання правознавства у вищій школі. Створення сучасних підручників із правознавчих дисциплін обумовлюється потребою в кваліфікованих юридичних кадрах, рівень підготовки яких має відповідати розвитку юридичної науки, європейським та міжнародним стандартам в умовах інтеграції.

Аналіз досліджень і публікацій із проблематики. Загально-теоретичні вимоги щодо створення сучасного підручника викла-

денні в працях В. Андрущенко, Ю. Бабанського, В. Бейлінсона, В. Беспалька, П. Буги, Д. Зуєва, І. Лернера, В. Мадзігона, О. Хуторського, С. Шаповаленка, М. Фіцули та інших. Сутність процесу його створення для вищої школи вказана у дослідженнях А. Бесараб, О. Гречихіна, В. Лізвінського, М. Тупальського. Науково-практичні аспекти створення і впровадження електронного підручника для вищої школи відображенні в наукових роботах Л. Білоусової, Л. Гризун, О. Карпенко, Т. Коваль та інших.

Проблемами визначення сучасних вимог до шкільного підручника з правознавства займалися Б. Андрусишин, К. Баханов, А. Гуз, А. Гуржій, О. Пометун, Т. Ремех, Л. Рябовол, І. Смагін, О. Савченко, Г. Фрейман та інші.

Незважаючи на значний науковий розвиток теорії підручника, проблема сучасного підручника з правознавчих дисциплін для ВНЗ є малодослідженою, що зумовило обрання теми нашої статті.

Мета статті – визначити: місце і роль сучасних підручників із правознавчих дисциплін у фаховій підготовці юристів; шляхи вдосконалення сучасних підручників із правознавчих дисциплін для ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи роль сучасних підручників із правознавчих дисциплін у фаховій підготовці юристів, слід розглянути поняття «підручник». **На думку Т. Туркот, підручник** – книга, в якій викладається система знань із конкретної навчальної дисципліни на рівні сучасних наукових досягнень відповідно до цілей, визначених навчальною програмою і психолого-педагогічними вимогами. Він повинен відповідати сучасному рівню розвитку науки і практики, бути написаним доступно, літературною мовою з чітко сформульованими визначеннями, правилами, законами, ідеями, містити за необхідністю ілюстрації, схеми, малюнки [8].

Підручники і навчальні посібники вважаються основними словесними засобами, що детально розкривають зміст освіти та передають навчальну інформацію, необхідну для засвоєння, яка може бути подана не тільки у вигляді тексту, а й за допомогою малюнків, фотографій, схем, таблиць тощо. Крім основного навчального матеріалу вони містять додатковий, а також систему завдань, вправ, способи конт-

ролю, рекомендовану літературу, що в сукупності становить сценарій навчально-пізнавального процесу [6, 117].

А. Бессараб вважає, що підручник (навчальний посібник) як комплексна інформаційна модель відображає чотири елементи педагогічної системи: мету навчання; викладення змісту навчання; вибір і розробку дидактичних процесів; орієнтацію на визначені організаційні форми навчання, які сприяють упровадженню їх у практику. При цьому підручник (навчальний посібник) має враховувати можливості свого користувача (студента) і водночас бути одним із технічних засобів навчання [1, 30].

М. Томчук вважає, що при плануванні навчальної роботи, підготовці навчальних підручників, посібників для ВНЗ, варто дотримуватися таких основних принципів: доступності, системності, комплексності, гуманістичності, урахування вікових та індивідуальних можливостей [7]. Аналіз підручників із правознавчих дисциплін для ВНЗ свідчить про те, що не враховуються вікові та індивідуальні особливості студентів-юристів. Дуже мало видається підручників з правознавчих дисциплін для підготовки молодших спеціалістів. Вони змушені користуватися підручниками з правознавчих дисциплін для ВНЗ III–IV рівнів акредитації, які містять більший обсяг навчального матеріалу, передбачений програмами підготовки молодших спеціалістів.

Підручник за своїм змістом і структурою має бути чітко спрямований на виконання певних функцій. Зміни, які відбуваються в суспільстві, державі, праві, в освіті сприяють появі нових функцій підручника. А. Бессараб визначає найважливіші функції, яким має бути підпорядкована навчальна книга: управління процесом засвоєння змісту освіти, комунікативна, інформаційна, пізнавальна, розвивальна, організаційна, систематизаційна, трансформувальна, стимулювальна, координаційна, раціоналізаційна, самоосвітня, виховна, закріплення матеріалу та самоконтролю [1].

Створення сучасних підручників із правознавчих дисциплін залежить від наявності та виконання нормативних вимог вузівського підручника. В. Лізвінський під нормативними вимогами розуміє психолого-педагогічні, дидактичні та інші вимоги, що зафіксовані в нормативних документах і є обов'язковими для виконання [2].

Із метою підвищення якості навчальної літератури для вищих навчальних закладів, уніфікації вимог до змісту, обсягу навчальної книги, упровадження прозорих процедур у практику надання грифів підручникам і навчальним посібникам було видано наказ Міністерства освіти і науки «Щодо видання навчальної літератури для вищої школи» від 27.06.2008 р. № 588. Наказ затвердив Методичні рекомендації щодо структури, змісту та обсягів підручників і навчальних посібників для вищих навчальних закладів, а також тимчасовий Порядок надання навчальній літературі грифів Міністерства освіти і науки [3].

Міністерство освіти і науки України встановлює два види Грифів: «Затверджено Міністерством освіти і науки України», «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

Гриф «Затверджено Міністерством освіти і науки України» надають за результатами експертизи підручників, які попередньо були видані як навчальні посібники і отримали схвальні відгуки фахівців.

Гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» надається усім іншим видам навчальної і навчально-методичної літератури. Рішення про надання грифів «Затверджено» і «Рекомендовано» ухвалює міністр на підставі висновків відповідних комісій Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України.

Присвоєння грифу означає, що підручник або навчальний посібник відповідає встановленим вимогам, зокрема, змісту навчальної програми дисципліни, дотримання умов щодо обсягу, має належне технічне оформлення. При створенні підручників та навчальних посібників необхідно враховувати таке: 1) навчальні книги повинні мати високий науково-методичний рівень, містити необхідний довідковий апарат; 2) підручники та навчальні посібники мають бути написані в доступній формі, навчальний матеріал має бути пов'язаний із практичними завданнями, у книзі повинні просліджуватися тісні міжпредметні зв'язки [3].

Основні критерії оцінювання шкільних підручників із правознавства розроблені І. Смагіним, які, на думку автора, можна застосувати для оцінювання підручників із правознавчих дисциплін для ВНЗ. До них дослідник відносить: відповідність змісту і виховної спрямованості підручника державним вимогам до освітньої системи навчального

предмета; наукова відповідність змісту підручника вимогам освітньої системи навчального предмета; психолого-дидактична відповідність підручника вимогам освітньої системи навчального предмета; методична відповідність підручника вимогам освітньої системи навчального предмета; поліграфічна і гігієнічна відповідність підручника вимогам освітньої системи навчального предмета [2, 5 – 6].

Процес створення підручників із правознавчих дисциплін, на нашу думку, можна поділити на кілька етапів: перший – 1991–1995 рр.; другий – 1995–2005 рр.; третій – 2005 – до наших днів.

З отриманням незалежності України почався процес створення нових підручників із правознавчих дисциплін для ВНЗ. Видання підручників було зумовлене розвитком українського права, правотворчих процесів в Україні, появою нових ВНЗ, які готували майбутніх юристів, та попитом на юридичну літературу. Більшість нових підручників з правознавчих дисциплін почали виходити українською мовою. З окремих навчальних дисциплін з'явилося кілька підручників, що надавало можливість вибору при вивченні навчального матеріалу. У підручниках, створених в цей період, іноді ігнорувалися педагогічні та дидактико-методичні вимоги.

Після 1995 року, коли Україна стала членом Ради Європи, розпочалося створення підручників другого покоління, на основі співробітництва з європейськими фахівцями відповідної галузі. Вступ до Ради Європи вимагав реформування правової системи, прийняття нових нормативно-правових актів (Кримінальний кодекс України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України), що спонукало до написання нових підручників з кримінального, цивільного, господарського та інших галузей права.

Третій етап пов'язаний з приєднанням України до Болонського процесу на Бергенській конференції 19 травня 2005 р. Почалось створення підручників, які б відповідали європейським стандартам підготовки майбутніх юристів.

Основними шляхами вдосконалення підручників із правознавчих дисциплін для ВНЗ є:

1. На сучасному етапі підручники повинні відповідати державним вимогам до навчального предмета. Завершення розробки і прийняття

галузових стандартів вищої школи з правознавства відповідно до європейських стандартів, перехід на двоступеневу систему: (бакалавр, магістр) є нагальною потребою розвитку юридичної освіти. Відсутність галузевого стандарту вищої школи з правознавства негативно впливає на процес підручникотворення з правознавчих дисциплін в Україні.

2. При написанні підручників потрібно враховувати внесення змін до нормативно-правових актів і положення нових нормативно-правових актів, а також зміни, які відбуваються в правовій системі України.

3. Потрібно враховувати наукові досягнення юридичної науки взагалі та юридичних галузових наук зокрема.

4. Сучасні підручники з правознавчих дисциплін мають відповідати розвитку педагогіки, професійної освіти, методики викладання правознавства у ВНЗ.

5. Активна співпраця в процесі створення підручників педагогів-практиків, учених-юристів.

6. Розробка наукової теорії створення підручників із правознавчих дисциплін для ВНЗ.

7. Єдині нормативні вимоги є необхідною умовою створення якісного підручника.

8. Важливим критерієм оцінки підручника є відповідність санітарним і поліграфічним вимогам.

9. Суттєве значення має художнє та естетичне оформлення підручника.

10. Узгодження освітньо-професійних програм кваліфікаційних рівнів підготовки юристів на основі наступності та неперервності.

11. Урахування міжпредметних зв'язків правових дисциплін.

12. Урахування міжнародного досвіду у сфері підручникотворення та використання міжнародних та європейських стандартів.

13. Укладачі підручників з правознавства мають виходити з положень особистісно орієнтованого, людиноцентричного, компетентісного, правознавчого підходів до навчання правознавства та підготовки майбутніх юристів.

14. При розробці підручників із правознавства для ВНЗ потрібно дотримуватися таких основних принципів: доступності, системності,

комплексності, гуманістичності, урахування вікових та індивідуальних можливостей.

15. Поряд із друкованими варіантами підручників з правознавства мають існувати електронні підручники.

Висновки та перспективи подальших розвідок за напрямом.

У результаті дослідження було виявлено, що сучасні підручники з правознавчих дисциплін для ВНЗ не повною мірою відповідають сучасним вимогам підготовки кваліфікованих юристів і потребують удосконалення.

Науковою перспективою подальшого дослідження цієї проблеми є аналіз вітчизняних і зарубіжних підручників з правознавчих дисциплін для ВНЗ з метою створення сучасних підручників, які будуть формувати професійні компетенції майбутніх юристів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бессараб А.О. Роль навчальної книги в сучасній педагогічній системі вищої школи України / А.О. Бессараб // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – / Класич. приват. ун-т ; [редкол. : Т.І. Суценко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя. – Вип. № 8 (61). – 2010. – С. 28–34. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.archive.nbuv.gov.ua>.
2. Лізвінський В.Л. Генеза нормативних вимог до змісту вузівського підручника (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.) / В.Л. Лізвінський // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – / Класич. приват. ун-т ; [чл. редкол. : В.Й. Бочелюк, О.І. Гура, О.І. Іваницький та ін. ; ред. : А.О. Бессараб, С.А. Козиряцька]. – Запоріжжя. – 2010. – Вип. 7 (60). – С. 171–172. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.archive.nbuv.gov.ua>.
3. Наказ «Щодо видання навчальної літератури для вищої школи» від 27.06.2008 р. № 588 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
4. Рябовол Л.Т. Сучасні вимоги до шкільного підручника з правознавства / Л.Т. Рябовол // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. Праць; [головн. ред. В.М. Мадзігон; ред. О. М. Топузов]. – К.: Педагогічна думка, 2011. – Вип. 11. – С. 551–558. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.archive.nbuv.gov.ua>.